

УДК 338.332.1

ІНТЕГРАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**О. І. Ракович***e-mail: RakovichO@ukr.net*Житомирський національний агроекологічний університет
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

Проаналізовано інтеграційні аспекти управління підприємницьким потенціалом сільських територій, виявлено передумови формування теоретичного базису інтегрованого управління цим потенціалом, виділено основні площини дослідження інтеграції управління та накреслено перспективи теоретико-методологічного обґрунтування й практичного використання інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій.

Систематизовано концептуальні підходи до інтерпретації підприємницького потенціалу сільських територій, що дозволяє визначати вектори суб'єктно-об'єктної взаємодії інтеграції управління цим потенціалом, а також ознаки класифікації функцій підприємницької активності, що мають прояв в межах локальних організацій, соціально-економічних та просторово-екологічних систем.

З'ясовано, що необхідність дослідження інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій України зумовлена динамічними змінами розвитку сільської економіки, диверсифікацією видів діяльності на селі, міграційними процесами, проблемами збуту сільськогосподарської продукції та інфраструктурного забезпечення агробізнесу, низьким (порівняно із містами) рівнем життя.

Обґрунтовано детермінанти інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій та запропоновано формування алгоритму операцій взаємодії об'єктів та суб'єктів інтеграції на локальному та регіональному рівнях управління.

Доведено, що вибір суб'єкта-інтегратора управління, здатного формувати управлінські механізми та обізнаного в особливостях розвитку підприємницького потенціалу конкретної території, накреслення завдань для цього суб'єкта є інноваційними складовими процесу формування механізму управління підприємницького потенціалу сільських територій.

Ключові слова: інтеграція управління, підприємницький потенціал сільських територій, суб'єкт-інтегратор управління, організація взаємодії учасників.

Постановка проблеми

Підприємницький потенціал сільських територій є основою їх економічного розвитку та передумовою формування й ефективного використання інших потенціалів (соціального, економічного, екологічного, просторового, інфраструктурного, інноваційного, брендового тощо). Необхідність інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій України зумовлена динамічними змінами розвитку сільської економіки, диверсифікацією видів діяльності на селі, міграційними процесами, проблемами збуту сільськогосподарської продукції та інфраструктурного забезпечення агробізнесу, низьким (порівняно із містами) рівнем життя. З огляду на множинність та унікальність складових підприємницького потенціалу сільських територій, кожна з яких є об'єктом відповідної координації, необхідними вбачається інтеграція суб'єктів цієї координації, що

сприятиме створенню інтегрованих систем управління, які забезпечать економічне зростання на сільських територіях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми управління соціально-економічним розвитком сільських територій, формування та використання аграрного, економічного, інтелектуального, екологічного, інноваційного, підприємницького та інших потенціалів цих територій знаходяться у площині наукових розвідок відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників О. Бородіної, Дж. Брайдена, А. Бутенка, Л. Газуди, Д. Кеїролі, І. Кравчук, М. Лесіва, М. Лобаса, В. Мельника, М. Маліка, Л. Молдаван, О. Павлова, Б. Пасхавера, О. Попової, І. Прокопи, В. Россохи, П. Саблука, Н. Стоянця, К. Хелмінга, О. Шубравської та багатьох інших. Подальших наукових розвідок потребує проблема інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій.

Мета, завдання та методика дослідження

Метою статті є обґрунтування аспектів інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій та пропозиція формування алгоритму операцій взаємодії об'єктів та суб'єктів інтеграції.

Завдання дослідження: 1) здійснити аналіз концептуальних підходів до підприємницького потенціалу сільських територій як об'єкту управління; 2) деталізувати інтеграційні аспекти та площини досліджень управління підприємницьким потенціалом сільських територій; 3) обґрунтувати концептуальні підходи до інтерпретації територіального потенціалу та векторів суб'єктно-об'єктної взаємодії інтегрованого управління; 4) обґрунтувати вибір суб'єкта-інтегратора та запропонувати алгоритм операцій із взаємодії об'єктів та суб'єктів інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій.

З використанням абстрактно-логічного методу здійснене узагальнення теоретичних засад інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій. Для вивчення і поширення досвіду інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій застосовано монографічний метод. Метод аналізу і синтезу використовувався для вияву основних видів і форм інтеграції об'єктів і суб'єктів управління підприємницьким потенціалом сільських територій.

Результати досліджень

Підприємницький потенціал сільських територій як об'єкт управління вбачається сукупністю соціальних, економічних, екологічних, територіальних чинників, які змінюються під впливом різних координацій з боку локальних, регіональних, національних, глобальних управлінських систем. Якісне і кількісне зростання складових цього потенціалу, а також інтелектуалізація його соціального чинника зумовлюють економічний розвиток села, сільських територій, сільського соціуму, а відтворення процесів зростання потребує використання інтегрованих механізмів управління.

Сучасні концептуальні підходи до змісту поняття «інтеграція управління» характеризуються багатоманітністю трактувань: об'єднання розрізаних, спеціалізованих дій в

єдиний загальний процес функціонування і розвитку управління; сполучення цілей, механізмів управління, координації та інформаційного забезпечення; побудова системи взаємодоповнюючої відповідальності; поєднання та суміщення розділених функцій управління. Аналогічно висвітлюються аспекти інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій, що розглядаються в контексті формування та ефективного використання інтегрованих механізмів координації сільського розвитку, сільської економіки, сільських соціо-економіко-еколого-просторових систем на інноваційних засадах із залученням до цих механізмів інтелектуальних ресурсів, одним з яких є підприємницька активність людей [1, с. 161-163; 2, с. 36; 3; 4; 5, с. 98].

Обґрунтування інтеграційних аспектів управління підприємницьким потенціалом сільських територій знаходимо у теоретико-методологічних узагальненнях підприємницької активності, яка стала одним з ключових елементів економічного розвитку територій. У процесі еволюції змістовного наповнення поняття «підприємницький потенціал сільських територій» підприємницька активність розглядається у площинах консолідуючого інструменту розвитку та управлінської функції, а саме: у теорії розміщення провінцій (Л. Гвіччардіні, друга половина XVI ст.) наголошується на необхідності наявності організаторських здібностей та активностей членів спільнот задля підтримки циклів відтворення господарської діяльності у провінціях; у теоріях населення, грошового обігу, соціально-економічної гармонії (Р. Кантільон, Ф. Бастія, Г. Кері, середина XIX ст.) підприємницька активність вбачається продуцентом нових, нестандартних рішень та координацій, що забезпечують економічні передумови формування «якості існування» територіального соціуму; у теорії добробуту (К. Віксель, Г. Дейлі, А. Пігу, початок XX ст.) підприємницьку активність віднесено до механізму спонукання локальних (місцевих) ініціатив територіального розвитку [6, с. 38, 41-43; 7, с. 40].

У концепції підприємницького ресурсу (Ш. Флін), теорії агробізнесу (Дж. Девіс, Р. Голдберг), теорії економічної соціодинаміки (Ж. Тісс, В. Катькало), розвиток яких почався у кінці XX ст. й триває дотепер, наголос робиться на

функціональних чинниках інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій зокрема, на маркетинговому (формування територіальних каналів реалізації), ендегенного зростання та локального місцевого розвитку [6, с. 59-61].

На необхідності формування механізмів інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій наголошується у дослідженнях ендегенного потенціалу регіону та територіальних систем локального розвитку зокрема, пропонується поєднання чинників ресурсного забезпечення території (природних, економічних, соціальних, екологічних) із можливостями регіональної системи управління раціонально використовувати наявні ресурси за допомогою інноваційних ідей та управлінських рішень, використання інтегрованих механізмів управління економічним розвитком сільських територій (зумовить підвищення рівня конвергентності територіального менеджменту), подолання інституційних бар'єрів (зменшення переважання ролі неформальних інститутів над формальними, мінімізацію ризиків господарювання на сільських територіях, використання ресурсно-функціональних параметрів інституційної зміни на засадах дотримання вектора спрямованості дій «знизу вверх» з одночасним забезпеченням адекватної організаційно-економічної підтримки реалізації цієї зміни за вектором «зверху-вниз»)[8; 9, с. 163; 10, с. 247].

На аспектах територіальної локалізації структурних і функціональних зрушень, що визначають пріоритети управлінських рішень щодо необхідності адміністративно-територіальних змін, стимулювання процесів формування нового бізнес-середовища, а у підсумку – перспектив розвитку сільських територій України наголошується у дослідженнях трансформації змін сільських поселень в Україні, одним з механізмів якої вбачається інтеграція управління локальним розвитком [11, с. 69].

У контексті об'єктів інтегрованого управління аграрним сектором та економічним потенціалом сільських територій у процесі розробки засад концепції Національного кодексу сталого агрогосподарювання розглядаються агропродовольче виробництво, інноваційно-технологічна модернізація переробно-харчових потужностей, формування інфраструктурного

простору агробізнесу на сільських територіях [12, с. 300]. До таких об'єктів відносять й локальну, регіональну, територіальну, інтелектуальну підсистему агросфери, на відтворення яких впливає ефективне використання підприємницьких ресурсів цих підсистем [13, с. 88].

В сучасних дослідженнях науковців обґрунтовується інтеграція управління розвитком економічного потенціалу сільських територій з використанням механізму інноваційного партнерства регіональної влади, підприємницьких та фінансових структур, наукових, навчальних установ, оптимальною моделлю якого вбачається кластерна взаємодія суб'єктів [14, с. 138; 15; 16, с. 302].

Важливим аспектом теоретико-методологічного обґрунтування інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій є врахування відомих концептуальних підходів до інтерпретації територіального потенціалу, який розглядається в якості об'єкта управління (рис. 1).

За концептуальним підходом узагальнюючої функції підприємницької активності об'єктами інтегрованого управління вбачаються підприємці, яким притаманні можливості досягнення підприємницьких цілей, компетенції, унікальні особистісні якості та інтегральні здібності, тобто учасники всіх видів територіального підприємництва. За концептуальним підходом глобального моніторингу підприємництва (*Global entrepreneurship monitor*), розробленим Міжнародним центром досліджень територіального менеджменту (США), об'єктами інтегрованого управління потенціалом територій є підприємці, які розділені за ознаками стадій життєвого циклу їх бізнес-діяльності (ранні підприємці, підприємці-початківці, власники нового бізнесу з нерегулярним доходом, власники бізнесу із стабільними темпами розвитку і регулярним доходом. До таких об'єктів на сільських територіях відносять особисті селянські фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства, а також підприємницькі структури різних видів господарської діяльності [3]. Наразі особливої уваги суб'єктів інтегрованого впливу (керівництва територіальних громад, кооперативних та корпоративних об'єднань, регіональних органів влади) потребують

підприємці-початківці, молоді фермери, яким, можливої участі у локальних проектах, насамперед, важливо мати інформацію щодо програмах державної підтримки тощо.

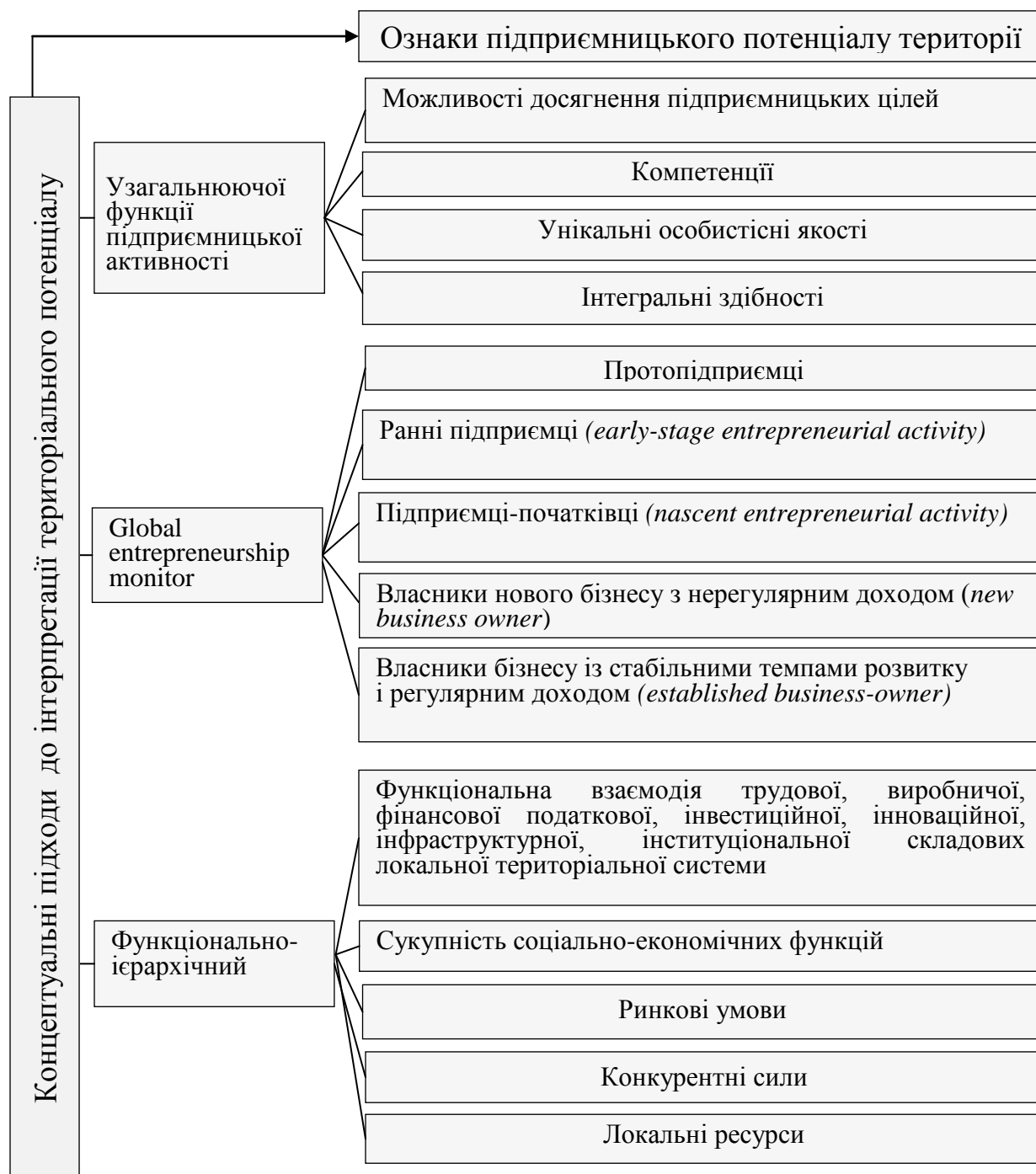

Рис. 1. Концептуальні підходи до інтерпретації підприємницького потенціалу території
Джерело: сформовано автором на основі [3].

За функціонально-ієрархічним концептуальним підходом до об'єктів інтегрованого управління потенціалом територій відноситься функціональна взаємодія складових локальної територіальної системи (трудова, виробничої,

фінансової, податкової, інвестиційної, інноваційної, інфраструктурної, інституціональної), сукупність соціально-економічних функцій, що підтримують цю взаємодію, а також ринкові умови, конкурентні сили, локальні

ресурси території. В контексті інтегрованого управління підприємницьким потенціалом сільських територій означена взаємодія приносить результат, якщо суб'єкти управління (голови особистих селянських господарств, фермери, керівники сільськогосподарських підприємств та інших підприємницьких структур) разом із досягненням цілей власного бізнес-розвитку будуть сприяти досягненню цілей соціально-економічного розвитку території й розробляти відповідні механізми їх досягнення.

Впровадження сучасних механізмів інтеграції управління розвитком підприємницького потенціалу сільських територій потребує чіткого визначення векторів суб'єктно-об'єктної взаємодії, що зумовлює необхідність деталізації та конкретизації учасників, інструментів та технологій цієї взаємодії. До основних учасників віднесемо сільське населення, що здійснює різну економічну діяльність та забезпечує якість свого життя на сільських територіях. Традиційними видами діяльності вбачається виробництво сільськогосподарської продукції, участь у веденні лісового господарства, переробній та заготівельній сферах, інфраструктурних видах діяльності. Частка зайнятих у сільському господарстві за період 2000–2016 рр. скоротилася майже на 6 відсоткових пункти й становила 17,6 % (станом на 1 січня 2017 р.). Індекси виробництва сільськогосподарської продукції у господарствах всіх категорій у період 2010–2017 рр. коливались у межах 3–5 відсоткових пунктів. Частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства мала тенденції до зменшення й становила 43,6 % у 2017 р. порівняно з 51,7 % у 2010 р. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) лісового господарства (у фактичних цінах) у 2017 р. становив 13774,6 млн грн, що майже втричі більше обсягу у 2010 р. (4097,7 млн грн) [17, с. 316].

До учасників локальної суб'єктно-об'єктної взаємодії на сільських територіях віднесемо фермерські господарства, які нині вважаються ключовими драйверами розвитку сільської економіки, сільських територій. Суб'єкти – керівники фермерських господарств, які управляють процесами сільськогосподарського виробництва в межах свого господарства та є об'єктами управління муніципальних, регіональних, галузевих структур. Нині в Україні

налічується понад 38 тисяч фермерських господарств. Вони відіграють значну роль у забезпеченні потреб внутрішнього ринку та формуванні експорту частка виробництва фермерами зерна у валовому виробництві України становить 12 %, соняшнику – 19 %, ріпаку – 18%, сої – 16%, продукції тваринництва за видами – від 1 до 3 % [18].

Фермерство, в силу своєї специфіки та високого рівня застосування ручної праці, може стати основою соціального і економічного устрою сільських територій. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки спрямована на розвиток малого і середнього бізнесу в селах, збільшення робочих місць, створених фермерами (до 0,5 млн з нинішніх 0,1 млн) і зростання питомої ваги продукції, яку виробляють фермерські господарства, в ВВП аграрної галузі з поточних 6–8 % до 12 %. Наявність у кожному селі 3–5 фермерів, які створять робочі місця у перспективі забезпечить розвиток підприємницького потенціалу сільських територій [19].

У Законі України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств», № 2497-VIII від 10.07.2018 р., визначено можливість громадянам, які живуть і працюють на своїй землі, отримати офіційний статус фермерів, що дозволить легально продавати їх продукцію, отримати соціальний захист і право на пенсію. Згідно з цим Законом підприємці, які організували фермерські господарства, належать до платників єдиного податку четвертої групи фізичних осіб-підприємців. [20]. Передбачається, що реалізація закону дозволить створити умови для розвитку підприємницького фермерського потенціалу, що позитивно вплине на зростання надходжень до місцевих бюджетів від сплати податків і створення нових робочих місць на селі.

До учасників локальної суб'єктно-об'єктної взаємодії на сільських територіях віднесемо особисті селянські господарства, які в останні роки вважалися стабільним сектором економіки, здатним до швидкої віддачі. Така форма господарювання притаманна сільському населенню з огляду на специфіку сільського укладу життя (використання землі, живих

організмів, природних рекреаційних ресурсів у господарській діяльності).

На 1 березня 2017 року в Україні налічувалося 4075, 2 тис. особистих селянських господарств. Це на 33,2 тис., або 0, 8 % менше, ніж на аналогічну дату минулого року (4108,4 тис.). Загальна площа земельних ділянок, що перебуває в їхньому розпорядженні, становить 6, 268 млн га проти 6,307 млн га на 1 березня 2016 року. У тому числі площа землі для ведення особистого селянського господарства на початок року також зменшилася: з 2,603 млн га у 2016 році до 2,581 млн га 2017 р. Земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва поменшало до 2,819 млн га проти 2,837 млн га на 1 березня 2016 року. У 2017 р. наділи для ведення товарного сільгоспвиробництва частіше беруть в оренду: на 1 березня 2017 р. – 330,2 тис. га проти 315,9 тис. га на аналогічну дату 2016 р. [21].

Наголошуючи на перевагах особистих селянських господарств (нижча, порівняно з іншими формами господарювання, собівартість продукції, адаптивність до змінних умов ринку, здатність використовувати нішову продуктову спеціалізацію) та їх недоліках (неможливість запроваджувати результати науково-технічного прогресу і створення ринкової інфраструктури, низька конкурентоспроможність продукції та її невідповідність вимогам якості та безпеки країн-членів СОТ, нераціональне використання земель), вбачається доцільним використовувати механізми державної підтримки цих господарств й враховувати їх при формуванні механізмів інтегрованого управління підприємницьким потенціалом сільських територій. Учасниками суб'єктно-об'єктної взаємодії вбачатимуться голови особистих селянських господарств, які одночасно є суб'єктами господарювання та об'єктами взаємодії й управління муніципальних, регіональних, галузевих структур, різних локальних інтегрованих утворень.

За аналогією можна аналізувати суб'єктно-об'єктну взаємодію інших підприємницьких структур, які здійснюють свою діяльність на сільських територіях (торговельних, сфери послуг, інфраструктурних тощо), а також – агрохолдингів, які використовують землі

конкретної сільської території. Потреба здійснення такого аналізу зумовлена необхідністю вироблення спільної стратегії розвитку для різних підприємницьких структур сільських територій. Як свідчить передовий вітчизняний та зарубіжний досвід, актуальним видом інтегрованого управління соціально-економічними системами та їх потенціалами є проектний менеджмент, суть якого в контексті цього дослідження вбачається в акумулюванні різних видів ресурсів, потенціалів в «рамки» алгоритмів (спланованих на певний часовий період), координація яких забезпечить отримання очікуваного результату економічного зростання [22, с. 180; 23; 24, с. 181]. Розробка та реалізація локальних проектів у перспективі забезпечить формування інституціонального середовища розвитку підприємницького потенціалу сільських територій.

Важливим аспектом методологічного й прикладного обґрунтування та практичної реалізації інтегрованого управління підприємницьким потенціалом сільських територій є вибір суб'єкта-інтегратора (особи, організації, групи людей, групи організацій), здатного формувати управлінські механізми та обізнаного в особливостях розвитку підприємницького потенціалу конкретної території. Потенційно такими суб'єктами можуть бути лідери громад, керівники муніципальних органів управління, громадські активісти, керівники підприємницьких структур, що знаходяться на сільських територіях, голови фермерських та особистих селянських господарств. Основним завданням інтегратора вбачатиметься організація взаємодії учасників, акумулювання інноваційних інструментів координації розвитку, що приведе до ефективнішого використання всіх ресурсів підприємницького потенціалу (наприклад, у процесі реалізації різних проектів).

Інтеграцію управління підприємницьким потенціалом сільських територій за сутнісними ознаками можна вважати інноваційним механізмом економічного розвитку цих територій, що передбачає формування відповідного алгоритму операцій із взаємодії об'єктів та суб'єктів інтеграції (рис. 2).

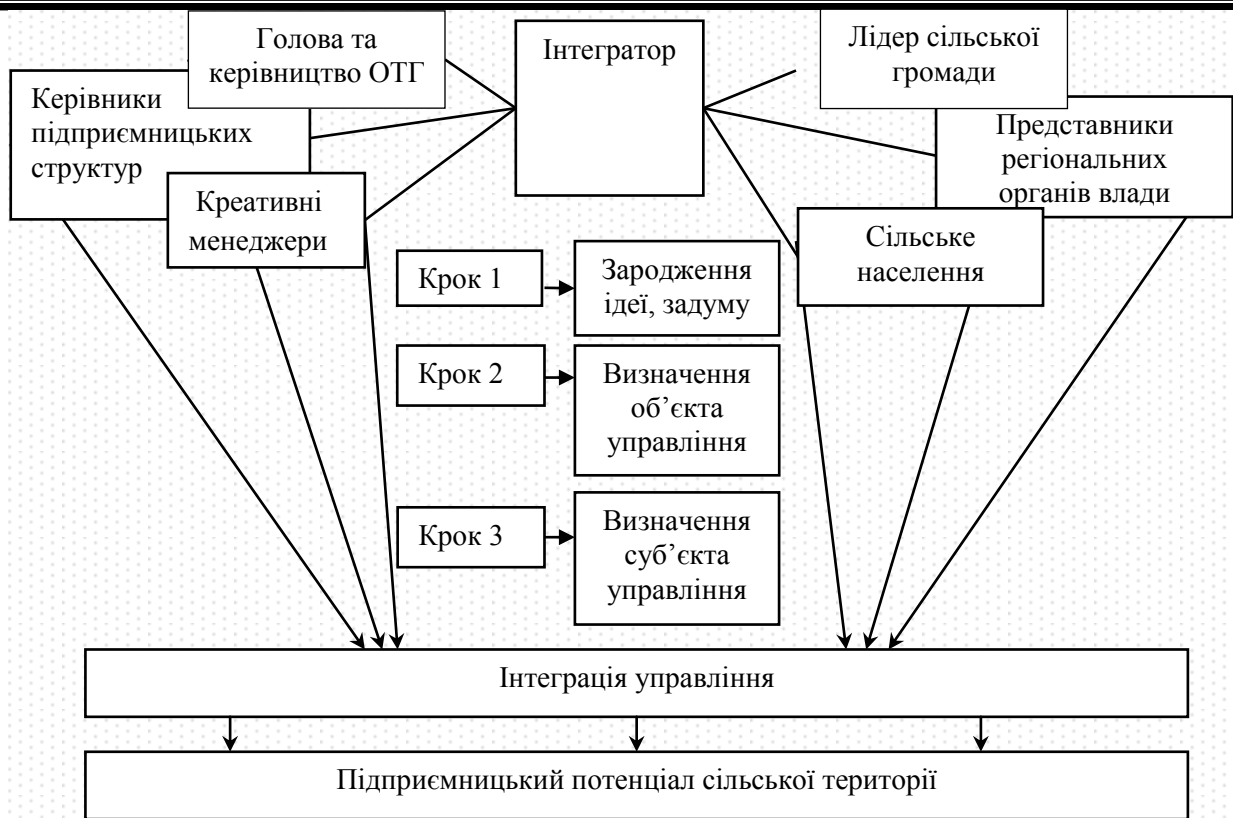

Рис. 2. Інтеграція управління підприємницьким потенціалом сільських територій

Джерело: власні дослідження.

Як видно зі схеми, зображеної на рис. 2, першим кроком алгоритму є ідея, задум (що зароджуються в думках інтегратора). Другий і третій кроки є традиційними для формування певної організаційної структури зокрема, другий крок – визначення об'єкта управління (технології, що буде виконуватися, впроваджуватися, організовуватися), третій крок – визначення суб'єктів управління (учасників координації, що сприяє змінам об'єкта, в результаті яких створюється продукція, надаються послуги, що мають ринковий попит). Як зазначалося у цьому дослідженні, структура об'єкта інтегрованого управління підприємницьким потенціалом сільських територій може «фіксуватися» межами технології або проекту наприклад, «створення зони зеленого відпочинку», «реалізація мікропроекту з вивозу сміття», «відкриття придорожного кафе» тощо.

У процесі децентралізації, яка нині відбувається в Україні, сільські територіальні громади показують приклади ефективної

інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій, що зумовлює зміни на селі задля економічного зростання. Рушійним силами таких змін є капіталізація людських ресурсів та саморозвиток сільських громад [25, с. 80, 85].

Отримання ефекту економічного зростання з використанням механізму інтегрованого управління підприємницьким потенціалом сільських територій залежить й від інтелектуального наповнення суб'єкта-інтегратора, основними компетенціями якого мають бути знання, досвід, професіоналізм, організаторські здібності. В цьому сенсі важливого значення набуває використання потенціалу освітнього середовища, що матиме прояв у залученні регіональних навчальних закладів до співпраці із лідерами громад, підприємцями, фермерами.

Висновки і перспективи подальших досліджень

1. Підприємницький потенціал сільських територій як об'єкт управління є сукупністю

соціальних, економічних, екологічних, територіальних чинників, які змінюються під впливом різних координацій з боку локальних, регіональних, національних, глобальних управлінських систем, що зумовлює формування та ефективне використання інтегрованих механізмів координації сільського розвитку, сільської економіки, сільських соціо-економіко-еколого-просторових систем на інноваційних засадах із залученням до цих механізмів інтелектуальних ресурсів, одним з яких є підприємницька активність людей.

2. Інтеграційні аспекти управління підприємницьким потенціалом сільських територій досліджувались у площинах використання підприємницької активності, організаторських здібностей, нестандартних рішень та координацій членів територіальних спільнот як консолідуючих інструментів розвитку, що забезпечують економічні передумови формування «якості існування» територіального соціуму та основу формування механізму спонукання локальних (місцевих) ініціатив територіального розвитку.

3. Врахування відомих концептуальних підходів до інтерпретації територіального потенціалу (узагальнюючої функції підприємницької активності, глобального моніторингу підприємництва (*Global entrepreneurship monitor*), функціонально-ієрархічного) дозволяє визначати вектори суб'єктно-об'єктної взаємодії інтеграції управління та зумовлює можливість деталізації та конкретизації учасників, інструментів та технологій цієї взаємодії (сільське населення, фермерські та особисті селянські господарства, сільськогосподарські підприємства, інші підприємницькі структури, що здійснюють свою діяльність на сільських територіях).

4. Вибір суб'єкта-інтегратора управління (особи, організації, групи людей, групи організацій), здатного формувати управлінські механізми та обізнаного в особливостях розвитку підприємницького потенціалу конкретної території є вагомим аспектом методологічного й прикладного обґрунтування та практичної реалізації інтегрованого управління підприємницьким потенціалом сільських територій. До основних завдань інтегратора відносяться організація взаємодії учасників та акумулювання інноваційних інструментів координації, що зумовить ефективне

використання всіх ресурсів підприємницького потенціалу.

5. Використання алгоритму операцій із взаємодії об'єктів та суб'єктів інтеграції вбачається інноваційним механізмом економічного розвитку сільських територій, що формується у процесі інтеграції управління їх підприємницьким потенціалом.

Подальші наукові розвідки інтеграції управління підприємницьким потенціалом сільських територій потребують обґрунтування мультиінтегрованих управлінських систем, що формуватимуться на основі інформатизації та інтелектуалізації процесів інтеграції.

References

1. Khodakivskiy, Ye. I. (2016). Formuvannia systemy rozvytku silskykh terytorii na zasadakh pidpriemnytstva, samorehuliuвання ta derzhavnogo upravlinnia [Formation of a system of development of rural territories on the principles of entrepreneurship, self-regulation and public administration]. *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, 25, 158–170 [in Ukrainian].

2. Hadzalo, Ya. & Zhuk, V. (2015). Naukovi osnovy rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva ta silskykh terytorii za selozberihaiuchoiu modelliu [Scientific fundamentals of agrarian entrepreneurship development and rural areas for a rural-preservation model]. Kyiv: NNTs «IAE» [in Ukrainian].

3. Butenko, A. I., Lazarieva, Ye. V. & Saraieva, I. M. (2012). Metodolohichni aspekty vyznachennia pidpriemnytskoho potentsialu rehionu [Methodological aspects of identifying the entrepreneurial potential of the region]. *Ekonomichni innovatsii*, 51, 45–54 [in Ukrainian].

4. Vazhynskiy, F. A. (2016). Priorityety rozvytku pidpriemnytskoho potentsialu silskykh terytorii [Priorities of development of entrepreneurial potential of rural territories]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 26.6, 73–78 [in Ukrainian].

5. Lesiv, M. M. (2015). Vplyv biznesu na ekonomichnyi rozvytok silskykh terytorii : pryklad «Nestle» [The Impact of Business on the Economic Development of Rural Areas: An Example of Nestle]. *Ukrainskyi sotsium*, 3 (54), 96–103 [in Ukrainian].

6. Kravchuk, I. I. (2014). Ekonomichni rozvytok silskoho sotsiumu: problemy upravlinniai

- [Economic development of rural society: management problems]. Zhytomyr : Polissia [in Ukrainian].
7. Pidvysotskyi, V. & Tkachuk, R. (2010). Formuvannia ta vprovadzhennia prohram pidvyshchennia konkurentospromozhnosti terytorii [Formation and implementation of programs for improving the competitiveness of the territories]. Kyiv: Lesta [in Ukrainian].
8. Vakhovych, I. M. & Zabediuk, M. S. (2010). Zmist ta struktura endohennoho potentsialu rehionu [The content and structure of the endogenous potential of the region]. *Ekonomika ta derzhava*, 11, 41–43 [in Ukrainian].
9. Hazuda, L. M. (2015). Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia upravlinnia protsesamy konverhentsii ta intehratsii silskykh prykordonnykh terytorii [Methodical approach to the evaluation of the management of the processes of convergence and integration of rural border areas]. *Visnyk NTU "KhPI"*, 60 (1169), 159–167 [in Ukrainian].
10. Boiko, V. V. (2017). Priorytety ta instrumenty rozvytku silskykh terytorii v systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Priorities and tools of rural development in the system of economic security of Ukraine]. Lviv: NNVK «ATB» [in Ukrainian].
11. Zaiats, T. A. (2016). Transformatsiini zminy silskykh poselen v Ukraini [Transformational changes in rural settlements in Ukraine]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 2 (27), 62-75 [in Ukrainian].
12. Shubravska, O. V. (Ed.) (2017). Resursni mozhyvosti rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy [Resource opportunities for the agrarian sector of Ukraine's economy]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy [in Ukrainian].
13. Lobas, M. H. (Ed.) (2016). Upravlinnia innovatsiino-tekhnologichnym rozvytkom ahrosfery [Management of innovation and technological development of agrosphere]. Kyiv : NNTs «IAE» [in Ukrainian].
14. Stoianets, N. (2017). Rehionalni klasteri yak strukturni lanky staloho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Regional clusters as structural links of sustainable development of the national economy]. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*, 3 (2), 132–144 [in Ukrainian].
15. Sydorov, Ya. (2017). Derzhavna polityka rozvytku klasteriv yak skladova chastyna formuvannia innovatsiinoi modeli silskoho hospodarstva: ahrarno-pravovy pohliad [State policy of cluster development as an integral part of the formation of an innovative agricultural model: agrarian and legal view]. *Ahrarne pravo*, 2, 115–120 [in Ukrainian].
16. Honcharenko, O. V. (2014). Instytutsionalne rehuliuвання rozvytku innovatsii v ahropromyslovomu vyrobnytstvi: teoriia, metodolohiia, praktyka [Institutional regulation of the development of innovations in agro-industrial production: theory, methodology, practice]. Kyiv : DKS Tsentri [in Ukrainian].
17. Verner, I. Ye. (Ed.) (2018). Ukraina u tsyfrakh u 2017 rotsi : statystychnyi zbirnyk [Ukraine in figures in 2017: statistical collection]. Kyiv: Konsultant [in Ukrainian].
18. Rozvytok fermerstva v Ukraini: sohodennia ta perspektyvy [The development of farming in Ukraine: the present and the prospects]. Retrieved from <https://ilikenews.com.ua/2017/08/18/%D1%80%D0%B7%D0%B2%>
19. Martyniuk, M. (2017). Rozvytok fermerstva dorivniuie rozvytku silskykh terytorii [The development of farming is equal to the development of rural areas]. Retrieved from <http://minagro.gov.ua/node/24697> [in Ukrainian].
20. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo stymuliuвання stvorennia ta diialnosti simeinykh fermerskykh hospodarstv [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and certain laws of Ukraine on the promotion of the establishment and operation of family farms]. № 2497-VIII (2018) [in Ukrainian].
21. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017). V Ukraini zmenshylas kilkist osobystykh selianskykh hospodarstv [In Ukraine, the number of private peasant farms has decreased]. Retrieved from <http://milkua.info/uk/post/v-ukraini-zmensilas-kilkist-osobistih-selanskih-gospodarstv> [in Ukrainian].
22. Teresa, A. (2013). De los rios-carmenado, ignacio; guillen-torres, jesús and herrera-reyes. Complexity in the Management of Rural Development Projects: Case of lasesa (Spain). *Cuad. Desarro. Rural*, 10 (71), 167–186.
23. Ríos, I. & Montero, A. (2011). Rural/local Development Project Management: Competence Baseline. Retrieved from <http://ocw.upm.es/proyectos-de-ingenieria/rural->

local-development-project-management-competence-baseline.

24. Rychkina, L. (2015). Tendentsii ta perspektyvy zastosuvannya proektnoho menedzhmentu dlia rozvytku terytorialnykh hromad [Trends and perspectives of project management for the development of territorial communities]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, 44, 178–184 [in Ukrainian].

25. Borodina, O. M. & Shubravska, O. V. (Eds.) (2018). *Ahrarnyi i silskyi rozvytok dlia zrostantia ta onovlennia ukrainskoi ekonomiky* [Agrarian and rural development for the growth and renewal of the Ukrainian economy] Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy [in Ukrainian].

INTEGRATION OF MANAGEMENT BY ENTERPRISE POTENTIAL OF RURAL TERRITORIES

O. Rakovich

e-mail: RakovichO@ukr.net

Zhytomyr National Agroecological University
Saryi Boulevard, 7, Zhitomir, 10002, Ukraine

The article analyzes the integration aspects of management of the entrepreneurial potential of rural territories, identifies the preconditions for forming the theoretical basis of integrated management of this potential, identifies the main areas of the study of the integration of management, and outlines the prospects of theoretical and methodological substantiation and the practical application of the integration of management of entrepreneurial potential of rural territories.

The purpose of the research is to substantiate the aspects of integration of management of entrepreneurial potential of rural territories and the proposal of forming an algorithm for operations of interaction between objects and subjects of integration.

The methodological basis of the study is the abstract-logical method, methods of analysis and synthesis were used to reveal the main types and forms of integration of objects and subjects of management of entrepreneurial potential of rural territories.

The need for a study on the integration of management of entrepreneurial potential of rural areas of Ukraine is conditioned by dynamic changes in the development of the rural economy, diversification of activities in the countryside, migration processes, marketing problems of agricultural products and infrastructure provision of

agribusiness, and low living standards in comparison with cities.

Systematization of conceptual approaches to the interpretation of the entrepreneurial potential of rural territories allows us to determine the vectors of the subject-object interaction of management integration with this potential.

The originality of the research is determined by the justification of the need to select an entity of integration management, capable of forming management mechanisms and knowledge of the peculiarities of the development of the entrepreneurial potential of a particular territory, the drawing of tasks for this subject, and also - the proposal algorithm of operations on the interaction of objects and subjects integration

Keywords: *integration of management, entrepreneurial potential of rural territories, subject-integer of management, organization of interaction of participants.*

ИНТЕГРАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

А. И. Ракович

e-mail: RakovichO@ukr.net

Житомирский национальный
агроэкологический университет
бульвар Старый, 7, г. Житомир, 10002, Украина

Проанализированы интеграционные аспекты управления предпринимательским потенциалом сельских территорий, выявлены предпосылки формирования теоретического базиса интегрированного управления этим потенциалом, выделены основные плоскости исследования интеграции управления и намечены перспективы теоретико-методологического обоснования и практического использования интеграции управления предпринимательским потенциалом сельских территорий.

Систематизированы концептуальные подходы к интерпретации предпринимательского потенциала сельских территорий, что позволяет определять векторы субъектно-объектного взаимодействия интеграции управления этим потенциалом, а также – признаки классификации функций предпринимательской активности, что имеют проявление в пределах локальных организаций, социально-экономических и пространственно-экологических систем.

Выяснено, что необходимость исследования интеграции управления предпринимательским потенциалом сельских территорий Украины обусловлена динамичными изменениями развития сельской экономики, диверсификацией видов деятельности на селе, миграционными процессами, проблемами сбыта сельскохозяйственной продукции и инфраструктурного обеспечения агробизнеса, низким (по сравнению с городами) уровнем жизни.

Обоснованы детерминанты интеграции управления предпринимательским потенциалом сельских территорий и предложено формирование алгоритма операций взаимодействия объектов и субъектов

интеграции на локальном и региональном уровнях управления.

Доказано, что выбор субъекта-интегратора управления, способного формировать управленческие механизмы и осведомленного в особенностях развития предпринимательского потенциала конкретной территории, начертание задач для этого субъекта являются инновационными составляющими процесса формирования механизма управления предпринимательского потенциала сельских территорий.

Ключевые слова: интеграция управления, предпринимательский потенциал сельских территорий, субъект-интегратор управления, организация взаимодействия участников.